มูลเหตุแห่ง

ทุติยสังคายนา

ความวิบัติแห่งสีลสามัญญตา

ความวิบัติอันเนื่องด้วยทิฏฐิสามัญญตา

จากหนังสือ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

โดย อ.เสถียร โพธินันทะ

บทที่ ๑๓
พระพุทธศาสนาศตวรรษที่ ๑-๒
○○○

มูลเหตุแห่งทุติยสังคายนา

ในตำนานฝ่ายบาลีกล่าวว่า มูลเหตุแห่งทุติยสังคายนาเพราะสืบเนื่องมาแต่วัตถุ ๑๐ ประการของเหล่าพวกวัชชีบุตรแห่งเวสาลี แม้ในตำนานฝ่ายนิกายอื่น เช่นในมหาสังฆิกวินัย มหิศาสกวินัย สรวาสติวาทวินัย และธรรมคุปตวินัย ล้วนกล่าวเป็นทำนองเดียวกันว่า เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑ ได้มีการทำทุติยสังคายนากันขึ้น ทุติยสังคายนาจึงเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นจริง แต่ในคัมภีร์สันสกฤตชื่อ เภทธรรมมติจักรศาสตร์ แต่งโดยพระวสุมิตร ในราวพุทธศตวรรษที่ ๔ กล่าวว่าสังฆมณฑลครั้งพุทธศตวรรษที่ ๑ เกิดแตกสามัคคีเพราะมติ ๕ ข้อของภิกษุมหาเทวะ ข้อกล่าวทั้ง ๒ ฝ่ายล้วนเป็นเหตุการณ์จริงและเชื่อถือได้ว่าสังฆมณฑลในยุคพระเจ้ากาฬาโศกเกิดวิบัติในทิฏฐิสามัญญตา และวิบัติในสีลสามัญญตาขึ้น ในหนังสือของภาวยะว่า เมื่อพุทธศก ๑๓๗ ปี ในแผ่นดินพระเจ้านันทะและพระเจ้ามหาปัทมะ (ความจริงเป็นองค์เดียวกัน) พญามารสำแดงร่างเป็นภิกษุชื่อ ภัทร เสนอทิฐิ ๕ ข้อขึ้นในคณะสงฆ์ และมีพระเถระ ๒ รูป ชื่อ นาคะ ๑ ชื่อสถิรมติ ๑ เป็นผู้ประกาศทิฐิทั้ง ๕ ให้แพร่หลายเป็นเหตุให้เกิดการแตกแยกนิกายออกเป็น ๒ พวก พวกเถรวาทินพวก ๑ พวกมหาสังฆิกวาทินพวก ๑ แก่งแย่งยุ่งเหยิงกันอยู่ตลอด ๖๓ ปี จนมีภิกษุเหล่าวัชชีบุตรมาระงับเรื่องราว แต่ความเห็นของข้าพเจ้ายังไม่เห็นพ้องด้วยกับคำกล่าวของภาวยะ ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า ความแตกร้าวในสังฆมณฑลเริ่มมีมาแต่ครั้งปฐมสังคายนาแล้ว ภิกษุ

เหล่าที่มีมติต้องการลดหย่อนสิกขาบทตามพุทธานุญาตคงมีมากด้วยกัน โดยเฉพาะคณะสงฆ์ฝ่ายพระปุราณะ พวกภิกษุวัชชีบุตร บางทีจะเป็นพวกสืบเนื่องมาจากคณะสงฆ์ฝ่ายพระปุราณะ หรืออาจเป็นอีกพวกหนึ่งต่างหากที่ไม่เห็นพ้องกับมติที่ประชุมของสงฆ์ฝ่ายพระมหากัสสป เห็นจะมีร้าวฉานกันมากขึ้นทุกที และมาปรากฏแตกหักขึ้นในแผ่นดินพระเจ้ากาฬาโศก ส่วนความวิบัติแห่งทิฏฐิสามัญญตา ก็กรุ่นอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของคณาจารย์เจ้าหมู่เจ้าคณะบางองค์ ที่มีทิฐิทางธรรมไม่ค่อยลงกันตั้งแต่ครั้งปฐมสังคายนาแล้วเหมือนกัน และมาปรากฏแตกหักขึ้นในครั้งทุติยสังคายนานี้ด้วยกัน

ความวิบัติแห่งสีลสามัญญตา (วัตถุ ๑๐ ประการ)

มหาวังศะเล่าว่า เมื่อพุทธศกล่วงแล้ว ๑๑๐ พรรษา มีคณะภิกษุแห่งภาคตะวันออก คือวัชชีคาม ได้สำแดงวัตถุให้ผิดวินัยบัญญัติ ๑๐ ประการ ดังสำนวนมหาวังศะฉบับหลวง แปลร้อยแก้วว่า

๑. **สิงฺคิโลณํ** คือพระวินัยบัญญัติห้ามว่า ภิกษุจะเอาเกลือใส่ในกลักข้าวเป็นต้น และจะสั่งสมไว้เอาไปปนฉันกับของฉันในเพล เป็นต้นว่าข้าวปลาอาหารดังนี้เป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีภิกษุถือว่า เอาไปปนฉันได้อยู่ หามีอาบัติไม่

๒. **ทฺวงฺคุลํ** พระวินัยบัญญัติไว้ว่า ตะวันบ่ายแล้ว ๒ องคุลี ภิกษุฉันของทั้งปวงอันกำหนดฉันได้แต่ในเพล และฉันข้าวในเพลาบ่ายแล้ว ๒ องคุลีเป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีถือว่าฉันได้อยู่ หาเป็นอาบัติไม่

๓. **คามนฺตรกปฺปํ** พระวินัยบัญญัติไว้ว่า ภิกษุฉันโภชนาหารอิ่มสำเร็จในวัดแล้ว และไปบ้านเขาถวายโภชนาหารให้ฉัน ภิกษุมิได้กระทำวินัยกรรมก่อนแล้วและฉันเป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีถือว่า ถึงไม่ทำ

วินัยกรรมก่อนฉันก็หาอาบัติมิได้

๔. **อาวาสกปฺปญฺจ** พระวินัยบัญญัติว่า อาวาสใหญ่กำหนดเสมาแดนอันเดียวกัน และจะกระทำอุโบสถต่าง ๆ กันนั้นมิควร เป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีสำแดงว่า อาวาสใหญ่เสมาเดียวกัน ทำอุโบสถต่าง ๆ ได้ หาเป็นอาบัติไม่

๕. **อนุมติกปฺปญฺจ** พระวินัยบัญญัติไว้ว่า เมื่อจะลงอุโบสถกรรม ถ้าแลภิกษุอันควรจะนำฉันทะยังหานำฉันทะมาไม่ แม้จะทำอุโบสถเสียก่อน ตามความปรารถนาแห่งภิกษุอันมาภายหลังนั้นมิควร เป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีถือสำแดงว่าควรอยู่ หาเป็นอาบัติไม่

๖. **อาจิณฺณกปฺปญฺจ** พระวินัยบัญญัติว่า กิจวินัยปฏิบัติอันใดอันอุปัชฌาย์อาจารย์ทั้งหลายกระทำที่ผิดนั้นว่าชอบ ที่ชอบนั้นว่าผิด ศิษย์จะปฏิบัติตามได้แต่ที่ควร ที่มิควรพระวินัยบัญญัติและจะปฏิบัติตามหาควรไม่ เจ้ากูเหล่าอลัชชีสำแดงถือว่าท่านอุปัชฌาย์อาจารย์ท่านทำสืบมา ผิดชอบประการใด ก็ประพฤติทำตามท่านได้ ควรอยู่

๗. **อมถิตกปฺปญฺจ** พระวินัยบัญญัติไว้ว่า น้ำนมส้มอันแปรจากนมสดแต่ยังมิเป็นทธิก่อน เจ้าภิกษุฉันจังหันห้ามข้าวแล้วมิได้กระทำวินัยกรรมก่อน และจะดื่มกินซึ่งนมส้มอันยังมิเป็นทธินั้นมิควร เป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีสำแดงถือว่า ดื่มกินได้ หาเป็นอาบัติไม่

๘. **ชโลคึ** พระวินัยบัญญัติห้ามว่า สุราอันใดแรกเขาทำสีน้ำแดงดังเท้านกพิราบ แต่ยังหาเป็นสุราน้ำเมาไม่ ภิกษุมิควรจะดื่มกินซึ่งเหล้าดิบนั้น เจ้ากูเหล่าอลัชชีสำแดงว่า เหล้าดิบดังนั้นควรดื่มกินได้อยู่

๙. **อทสกํ** พระวินัยบัญญัติห้ามว่า สันถัดอันมิได้มีชายมิควรภิกษุจะบริโภค เจ้ากูเหล่าอลัชชีสำแดงว่า บริโภคได้ ควรอยู่

๑๐. **ชาตรูปรชตํ** พระวินัยบัญญัติห้ามเงินและทอง ภิกษุมิควร

จะรับมิควรจะยินดี ถ้ารับแลยินดีเป็นอาบัติ เจ้ากูเหล่าอลัชชีสำแดงว่า รับและยินดีซึ่งเงินและทองหาได้เป็นอาบัติไม่

พระเจ้ากาฬาโศกกลับพระทัย

ครั้งนั้นปรากฏว่า มีพระเถระรูปหนึ่งชื่อพระยศ เป็นบุตรกากัณฑกพราหมณ์ชาวเมืองโกสัมพี จาริกมาถึงนครเวสาลี รู้เห็นพฤติกรรมของภิกษุเหล่าวัชชีบุตร จึงคัดค้านห้ามปราม พวกภิกษุวัชชีบุตรนำถาดทองสำริดใส่น้ำเต็มเปี่ยม นำไปตั้งไว้ในโรงอุโบสถ แล้วบอกบุญพวกพุทธบริษัทให้วางเงินทองลงไปในถาดเพื่อถวายภิกษุ เมื่อได้เท่าไรแล้วก็นำมาแบ่งกันตามพรรษาแก่อ่อน และแบ่งส่วนหนึ่งถวายพระยศ พระยศไม่ยอมรับ กลับกล่าวติเตียนความประพฤติเช่นนั้นทั้งฝ่ายผู้รับและฝ่ายผู้ให้ ภิกษุเหล่าวัชชีบุตรจึงลงโทษพระยศให้ไปขอขมาทายกเสีย กลับปรากฏว่าพระยศไปชี้แจงปรับความเข้าใจพวกทายกทายิกาให้เห็นว่าฝ่ายภิกษุวัชชีบุตรผิด พร้อมทั้งยกพระพุทธภาษิตขึ้นแสดงเป็นหลักฐานว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันว่าพระจันทร์พระอาทิตย์จะมิได้ร้อนและรุ่งเรืองด้วยรัศมีนั้น ด้วยโทษมลทินทั้ง ๔ ประการคือ หมอก ๑, ควัน ๑, ธุลี ๑, อสุรินทราหูเข้าบัง ๑ และมีอุปมาฉันใด ภิกษุศากยบุตรบวชในพระธรรมวินัยนี้ จะมิได้มีตบะ มิได้รุ่งเรืองไปด้วยศีลนั้น ด้วยโทษมลทิน ๔ ประการ ปิดบังอยู่ คือเสพสุรายาเมา ๑ ซ้องเสพเมถุนธรรม ๑ แลภิกษุใดยินดีรับเงินแลทองเหมือนภิกษุนั้นบริโภคซึ่งเบญจกามคุณทั้งปวง ๑ คือเลี้ยงชีวิตผิดธรรมด้วยซังฆเปศนะ เวชกรรม กุลทูสก อเนสนวิญญัติ กล่าวอวดอุตริมนุสสธรรมโกหกนั้น ๑..... พวกทายกทายิกาก็เลื่อมใสพระยศกันมาก เมื่อภิกษุคณะวัชชีบุตรรู้เรื่อง ก็พากันลงอุกเขปนียกรรมแก่พระยศถึงให้ล้อมกุฏิไว้ แต่พระยศรู้ตัวก่อนจึงหลบไปสู่

เมืองโกสัมพีราชธานีแคว้นวังสะ แล้วเที่ยวส่งสมณฑูตออกชักชวนภิกษุชาวเมืองปาวา ภิกษุชาวเมืองอวันตี ส่วนพระยศเองเดินทางไปหาพระสัมภูตสาณวาสี แห่งมถุรานครเหนือแคว้นวังสะ ไปพบท่าน ณ ภูเขา อโธตังคะ เรียนพฤติการณ์ให้ท่านฟัง และเอาภูเขาอโธตังคะเป็นที่ประชุม ครั้งนั้นภิกษุชาวเมืองปาวา ๖๐ รูป ชาวเมืองอวันตี ๘๐ รูป เมื่อทราบข่าวจากสมณทูตของพระยศแล้ว ก็พากันจาริกมาพบ ณ ที่อโธตังคบรรพต ครั้นแล้วที่ประชุมได้มีมติว่า ต้องอาราธนาพระเรวตะ-สังฆเถระ ศิษย์ของพระอานนท์ ณ นครโสเรยยะ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคณะสงฆ์ทั่วไปว่า เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยและเป็นพหูสูตดุจพระอาจารย์ จึงชวนกันเดินทางมาที่เมืองโสเรยยะ แต่ไม่พบ ทราบว่าท่านเดินทางไปอยู่ ณ เมืองสหชาตินครในแคว้นเจตี พระเถระเหล่านั้นก็ชวนกันติดตามไป คราวนี้ข่าวแพร่หลายทราบไปถึงพวกสงฆ์วัชชีบุตร ซึ่งทราบว่าคณะสงฆ์เมืองปาวา และคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ทางภาคตะวันตกกำลังจะชุมนุมตัดสินเรื่องของพวกตนอยู่ และกำลังพากันไปหาพระเรวตะ จึงรีบส่งทูตของตนเร่งไปเมืองสหชาตินครเข้าหาพระเรวตะ พระเรวตะก็หาเข้าพวกด้วยไม่ กลับขับไล่พระอุตตระศิษย์ของท่านซึ่งพยายามทำตนเป็นนายหน้าเข้ามาอ้อนวอนแทนพวกวัชชีบุตร ให้ท่านเข้ากับพวกนั้น ทั้งนี้พระเรวตะรับรองมติของสงฆ์ฝ่ายพระยศ ซึ่งทำให้สงฆ์ฝ่ายวัชชีบุตรเดือดร้อนมาก เท่ากับเสียกำลังเสียงหนุนที่สำคัญที่สุดของสงฆ์ไป จึงพากันเข้าหากำลังฝ่ายบ้านเมือง ได้พระเจ้ากาฬาโศกมาเป็นองค์อุปถัมภกสำเร็จ พวกวัชชีบุตรก็เข้ายึดเอามหาวันวิหารกรุงเวสาลีนครหลวงแคว้นวัชชีเป็นปราการ และทูลขอพระราชอำนาจให้คุ้มครองอย่าให้สงฆ์ฝ่ายตรงกันข้ามเข้ามาอยู่ (อย่าลืมว่าแคว้นวัชชีขึ้นอยู่กับมคธในเวลานั้น) คราวนี้คณะสงฆ์ฝ่ายวินัยวาที ซึ่งยังอยู่ในเมืองสหชาตินคร

หนแรก ตั้งใจกันว่าจักพิจารณาบทบัญญัติของพวกวัชชีบุตร และระงับเสีย ณ เมื่องนั้น แต่พระเรวตะเสนอความเห็นว่าไม่ควร เพราะเรื่องเกิดที่เวสาลี ควรจะไปพิจารณาไต่สวนระงับกันที่นั่น เกิดที่ไหนก็ต้องให้ดับที่นั่น ที่ประชุมเห็นพ้องด้วย จึงพากันจาริกมาเมืองเวสาลี แต่ถูกขัดขวางจากทางบ้านเมือง มิให้เข้าไปอยู่ในมหาวันวิหาร

มาถึงตอนนี้ คัมภีร์มหาวังสะเล่าต่อไปว่า ราตรีหนึ่งพระเจ้ากาฬาโศกบรรทมเกิดสุบินนิมิตว่า นายนิริยบาลจับเอาพระองค์ลงไปทอดในหม้อเหล็กน้ำทองแดง จนสะดุ้งตื่น มีความหวาดกลัวภัยเป็นกำลัง ในวันนั้นบังเอิญพระเจ้าน้องนางเธอองค์หนึ่งซึ่งบวชเป็นภิกษุณีและได้บรรลุอรหันต์ ชื่อนันทาเถรี ทราบข่าวความแตกร้าวของสงฆ์จึงเสด็จเข้ามาห้ามปรามพระเชฏฐามิให้หลงเชื่อพวกวัชชีบุตร พระเจ้ากาฬาโศกจึงกลับพระหฤทัย รับสั่งให้มีการประชุมสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย ณ มหาวันวิหาร ให้สงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายแถลงเหตุผลกันในที่ประชุมซึ่งเสด็จฟังอยู่ด้วย ทรงพิจารณาแล้วโปรดเหตุผลสงฆ์ฝ่ายวินัยวาที จึงรับอุปถัมภ์ในการทำทุติยสังคายนา เพื่อชำระมลทินในพระศาสนา สถานที่ทำทุติยสังคายนาเลือกเอาที่วาลุการามวิหาร ณ เมืองเวสาลีนั่นเอง

ทุติยสังคายนา

สังคายนาครั้งนี้ ประชุมทำกันภายในคณะภิกษุฝ่ายพระยศโดยเฉพาะ อันกอปรด้วยสงฆ์ชาวปาวาและคณะสงฆ์ภาคปราจีน และคงจะมีคณะสงฆ์ในมคธ วัชชีจำนวนน้อยร่วมอยู่ด้วย คณะสงฆ์ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ได้แก่คณะสงฆ์ที่ถือคติแบบแผนตามมติของพระอรหันต์เจ้าครั้งปฐมสังคายนา ซึ่งมีพระมหากัสสปเป็นประมุข และพยายามที่จะรักษาจารีตเก่าตามที่ได้ตกลงกันไว้แต่ครั้งสังคายนาโน้น โดยไม่ยอมให้

มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย ทุติยสังคายนาจึงเป็นการซักซ้อมความเข้าใจกันให้หนักแน่นในการธำรงรักษาพระธรรมวินัย โดยปราศจากข้อเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในหมู่สงฆ์หมู่หนึ่ง ปรากฏว่ามีพระอรหันต์จำนวน ๗๐๐ รูป ได้รับคัดเลือกเข้าประชุมสังคายนา ที่ประชุมได้ยกพระสัพพกามีมหาเถระ ศิษย์ของพระอานนทเถรเจ้า ซึ่งมีพรรษายุกาล ๑๒๐ ปี สูงกว่าภิกษุทุกรูป ณ ที่นั้นขึ้นเป็นประธาน และมีพระมหาเถระชั้นผู้ใหญ่ที่สำคัญคือ พระเรวตะ พระสาฬหะ พระสาณสัมภูตะ พระยศะ พระอุชชโสภิตะ ทั้ง ๕ รูปนี้ก็เป็นศิษย์ของพระอานนทเถรเจ้าเช่นกัน พระวาสภคามี พระสุมนะ เป็นศิษย์ของพระอนุรุทธเถรเจ้า ประชุมทำกันอยู่ ๘ เดือนจึงสำเร็จ

ในตำนานฝ่ายสันสกฤตกล่าวว่า พระสัมภูตสาณวาษีหรือพระสาณสัมภูต มีความสำคัญมาก เพราะเป็นผู้ที่พระอานนท์มอบหมายให้เป็นผู้ดูแลพระศาสนาต่อจากท่านโดยตรง ในตำนานฝ่ายจีนกล่าวว่าท่านเป็นผู้นำในการตัดสินชี้ขาดปัญหาต่าง ๆ ในสังคายนา ความทั้งนี้ก็น่าพิจารณาอยู่ ส่วนพวกภิกษุวัชชีบุตร ได้เที่ยวชักชวนคณะภิกษุอื่น ๆ ที่มีความคิดเห็นในทางลดหย่อนสิกขาบท และที่มีความเห็นประสงค์จะดัดแปลงแก้ไขพระธรรมเข้าเป็นพวกด้วยจำนวนหมื่น แล้วพากันประชุมทำสังคายนากันต่างหาก เรียกว่า **“มหาสังคีติ”** แปลว่าสังคายนาของพวกมาก และเรียกพวกของตนว่า **“มหาสังฆิก”** แปลว่าสงฆ์หมู่ใหญ่ พระพุทธศาสนาเลยแตกแยกเป็นนิกายใหญ่ขึ้น ๒ นิกายคือ ฝ่ายสงฆ์ที่เคารพนับถือมติของพระเถระครั้งปฐมสังคายนาพวกหนึ่ง เรียกว่า **“เถรวาท”** และฝ่ายสงฆ์ที่ถือตามมติของเกจิอาจารย์ของตนอีกพวกหนึ่ง เรียกว่า **“อาจริยวาท”** และจาก ๒ นิกายใหญ่นี้ยังได้แตกแขนงเป็นนิกายย่อยออกไปอีกรวม ๑๘ นิกาย

คาถาจากคัมภีร์ทีปวังสะ

คัมภีร์ทีปวังสะซึ่งเป็นปกรณ์สำคัญเล่มหนึ่ง อันนักศึกษาจักมองข้ามไม่ได้ ในคัมภีร์นี้ได้ให้ความละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์แยกนิกายของสังฆมณฑลยุคพุทธศตวรรษที่ ๒ อย่างพิสดารดีมาก ได้กล่าวไว้ดังนี้

๑. **นิกฺกฑฺฒิตา ปาปภิกฺขู เถเรหิ วชฺชิปุตฺตกา**
อญฺญํ ปกฺขํ ลภิตฺวาน อธมฺมวาที พหู ชนา

ภิกษุลามกเหล่าวัชชีบุตร ถูกพระเถระ (ที่ทำทุติยสังคายนา) ขับออกจากหมู่แล้ว ได้พวกอื่นอีก รวมกันเป็นฝ่ายอธรรมวาที มีจำนวนมากมาย

๒. **ทสสหสฺส สมาคนฺตฺวา อกํสุ ธมฺมสงฺคหํ**
ตสฺมายํ ธมฺมสงฺคีติ มหาสงฺคีตีติ วุจฺจติ

ภิกษุเหล่านั้นประมาณหมื่นรูป ได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรม (วินัย) เรียกการทำสังคายนาครั้งนี้ว่า “มหาสังคีติ”

๓. **มหาสงฺคีติกา ภิกฺขู วิโลมํ อกํสุ สาสเน**
ภินฺทิตฺวา มูลสงฺคหํ อญฺญํ อกํสุ สงฺคหํ

ภิกษุเหล่ามหาสังคีติกะ ได้ทำความขัดแย้งไว้ในพระศาสนานี้ ได้ทำลายสังคายนาเดิมเสีย (หมายถึงปฐมสังคายนา) แล้วจัดทำสังคายนาอื่น

๔. **อญฺญตฺร สงฺคหิตํ สุตฺตํ อญฺญตฺร อกรึสุ เต**
อตฺถํ ธมฺมญฺจ ภินฺทึสุ วินเย นิกาเยสุ จ ปญฺจสุ

ภิกษุเหล่านั้นได้แต่งพระสูตรอื่นจากที่ท่าน (พระเถระครั้งปฐมสังคายนา) ไว้อีกเล่า ได้ตัดทอดอรรถธรรมในพระวินัยและพระสูตรทั้ง ๕ นิกาย

๕. ปริยายเทสิตญฺจาปิ อโถ นิปฺปริยายเทสิตํ
นีตตฺถญฺเจว เนยฺยตฺถํ อชานิตฺวาน ภิกฺขโว

ภิกษุเหล่านั้นมิได้รู้ธรรมอัน (พระศาสดา) ทรงแสดงไว้เป็นปริยาย ทั้งธรรมอัน (พระศาสดา) ทรงแสดงไว้เป็นนิปปริยาย มิได้รู้ทั้งอรรถที่ท่านแนะไว้ชัดเจน ทั้งอรรถที่ควรอนุมานเอา

๖. อญฺญํ สนฺธาย ภณิตํ อญฺญํ อตฺถํ ฐปยึสุ เต
พฺยญฺชนจฺฉายาย เต ภิกฺขู พหุํ อตฺถํ วินาสยุํ

แล้วได้กำหนดอรรถอย่างอื่น ซึ่งท่านกล่าวหมายเอาอีกอย่างหนึ่ง (ไม่ต้องกัน) ภิกษุเหล่านั้นได้ยังอรรถให้เสียไปด้วยฉายาพยัญชนะมากหลาย

๗. ฉฑฺเฑตฺวาน เอกเทสํ สุตฺตํ วินยคมฺภีรํ
ปฏิรูปํ สุตฺตํ วินยํ ตญฺจ อญฺญํ กรึสุ เต

ภิกษุเหล่านั้นทอดทิ้งพระสูตรบางเอกเทศ และพระวินัยอันลึกซึ้งเสีย ได้แต่งพระสูตรเทียม พระวินัยเทียม และพระสูตรอื่น พระวินัยอื่นไว้

๘. ปริวารํ อตฺถุทฺธารํ อภิธมฺมํ ฉปฺปกรณํ
ปฏิสมฺภิทญฺจ นิทฺเทสํ เอกเทสญฺจ ชาตกํ

คัมภีร์ปริวารที่สังเขปความก็ดี พระอภิธรรมทั้ง ๖ ปกรณ์ก็ดี ปฏิสัมภิทามรรคก็ดี นิทเทสก็ดี ชาดกบางส่วนก็ดี

๙. เอตฺตกํ วิภชิตฺวาน อญฺญานิ อกรึสุ เต
นามํ ลิงฺคํ ปริกฺขารํ อากปฺปกรณิยานิ จ

เหล่านี้ ถูกภิกษุเหล่านั้นจำแนกไว้ต่าง ๆ แล้วแต่งเป็นอย่างอื่น ทั้งนาม เพศ บริขาร และอากัปปะที่สมควร

๑๐. **ปกติภาวํ วิชหิตฺวา ตญฺจ อญฺญํ อกํสุ เต**
ปุพฺพงฺคมา ภินฺนวาทา มหาสงฺคีติ-การกา

(คัมภีร์) นั้น ๆ อันเป็นดั้งเดิม ก็ถูกภิกษุเหล่านั้นละทิ้งเสียแล้วได้กระทำสิ่งที่เป็นอย่างอื่น ภิกษุเหล่ามหาสังคีติกะได้มีวาทะแตกต่างเป็นตัวอย่างก่อน

๑๑. **เตสญฺจ อนุกาเรน ภินฺนวาทาพหู อหุ**
ตฺโต อปรกาลมฺหิ ตสฺมึ เภโท อชายถ

และโดยการทำตามภิกษุเหล่านั้น ได้มีภิกษุที่มีวาทะแตกกันเป็นจำนวนมาก ภายหลังแต่นั้นมา ได้เกิดการแตกแยกขึ้นในวาทะ (มหาสังฆิกะ) นั้นคือ

๑๒. **โคกุลิกา เอกโพฺยหารี ทฺวิธา ภิชฺชิตฺถ ภิกฺขโว**
โคกุลิกานํ เทฺว เภทา อปรกาลมฺหิ ชายถ

ภิกษุทั้งหลายแตกออกเป็น ๒ ฝ่าย เป็นโคกุลิกวาทและเอกัพ-โยหาริกวาท ต่อมาฝ่ายโคกุลิกแตกกันเป็น ๒ พวกคือ

๑๓. **พหุสฺสุติกา จ ปญฺญตฺติ ทฺวิธา ภิชฺชิตฺถ ภิกฺขโว**
เจติยา จ ปุน วาที มหาสงฺคีติเภทกา

ภิกษุทั้งหลายแตกกันเป็นพหุสสุติกวาท และปัญญัตติกวาท กับทั้งเจตยวาทอีกพวกหนึ่ง ได้แตกมาแต่มหาสังคีติกวาท

(ฯลฯ — ฯลฯ ข้อ ๑๔, ๑๕ ใจความคล้ายกับข้อ ๙,๑๐)

๑๖. **วิสุทฺธตฺเถรวาทมฺหิ ปุน เภโท อชายถ**
มหิสาสกา วชฺชิปุตฺตกา ทฺวิธา ภิชฺชิตฺถ ภิกฺขโว

ในระหว่างเถรวาทอันบริสุทธิ์แท้ ได้เกิดการแตกแยกกันอีกคือภิกษุทั้งหลายได้แตกเป็น ๒ ฝ่าย เป็นมหิสาสกวาทและวัชชีปุตตกวาท

๑๗. **วชฺชิปุตฺตกวาทมฺหิ จตุเภโท อชายถ**
ธมฺมุตฺตริกา ภทฺรยานิกา ฉนฺนาคาริกา จ สมิติ

ในวัชชีปุตตกวาทได้เกิดการแตกกันอีกเป็น ๔ พวกคือ ธรรมมุตตริกวาท ภัทรยานิกวาท ฉันนาคาริกวาท และสมิตียวาท

๑๘. **มหิสาสกานํ เทฺว เภทา อปรกาลมฺหิ ชายถ**
สพฺพตฺถิวาทา ธมฺมคุตฺตา ทฺวิธา ภิชฺชิตฺถ ภิกฺขโว

ในกาลต่อมาฝ่ายมหิสาสกะแตกกันอีก ๒ พวกคือ ภิกษุทั้งหลาย (ในฝ่ายมหิสาสกะ) แตกออกเป็น ๒ คือ สัพพัตถิกวาท กับธรรมคุตตวาท

๑๙. **สพฺพตฺถิกวาทํ กสฺสปิกา สงฺกนฺติ กสฺสปิเกน จ**
สงฺกนฺติกานํ สุตฺตวาที อนุปุพฺเพน ภิชฺชถ

พวกสัพพัตถิกวาทยังแตกเป็นกัสสปิกวาทอีกเล่า และจากกัสสปิกวาทได้เกิดสังกันติกวาทขึ้น จากสังกันติกวาทยังแตกออกเป็นสุตตวาทอีกโดยลำดับ

๒๐. **อิเม เอกาทส วาทา สมฺภินฺนา เถรวาทโต**
อตฺถํ ธมฺมญฺจ ภินฺทึสุ เอกเทสญฺจ สงฺคหํ

วาทะ (หรือนิกาย) ทั้ง ๑๑ นี้ แตกไปจากเถรวาท ภิกษุเหล่านั้นได้ทำลายอรรถและธรรมกับทั้งสังคหะ (ข้อที่สังคายนาครั้งปฐม) บางส่วน ได้ทอดทิ้งคัมภีร์บางเอกเทศเสียด้วย แล้วแต่งอย่างอื่นไว้

(ฯลฯ คาถาข้อ ๒๑ คล้ายข้อ ๑๐)

๒๒. **สตฺตรส ภินฺนวาทา เอกวาโท อภินฺนโก**
สพฺเพวฏฺฐารส โหนฺติ ภินฺนวาเทน เต สห

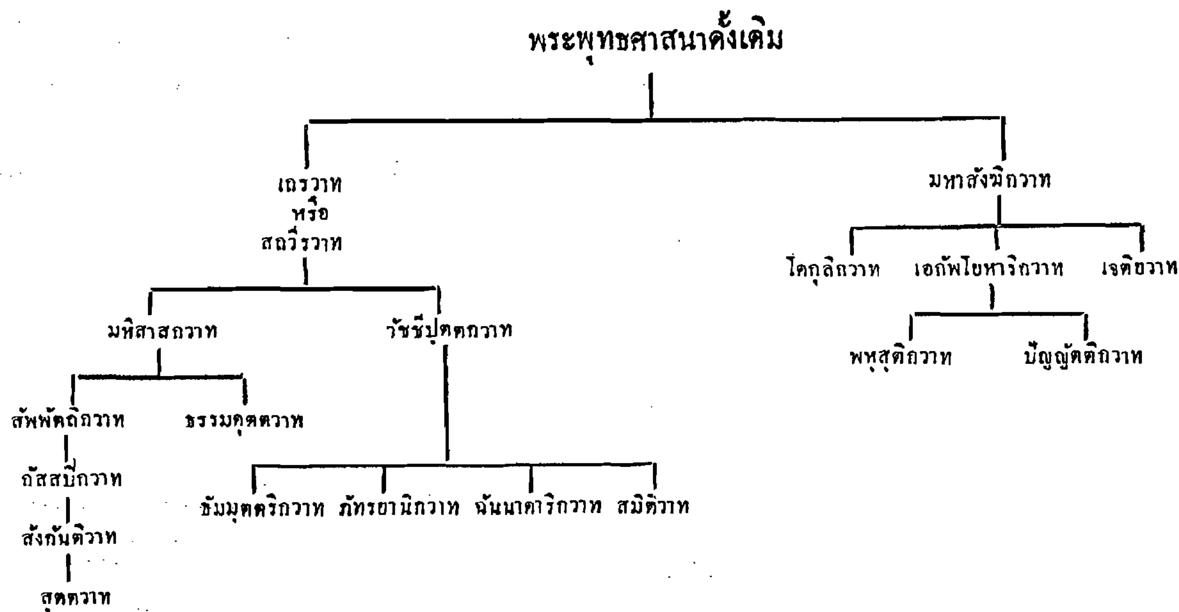
วาทะที่แตก ๑๗ วาทะที่ไม่แตก ๑ รวมวาทะที่ได้แตกแยกกันนั้นทั้งหมดเป็น ๑๘

๒๓. **นิโคฺรโธว มหารุกฺโข เถรวาทานมุตฺตโม**
อนูนํ อนธิกญฺจ เกวลํ ชินสาสนํ

พระศาสนาแห่งพระชินพุทธเจ้า ที่ล้วน ๆ ไม่หย่อนและไม่ยิ่งของฝ่ายเถรวาทเป็นสูงสุด ดุจต้นไทรใหญ่ฉะนั้น (ข้อนี้ย่อมเป็นความจริงอย่างยิ่ง)

๒๔. **สนฺตกา วิย รุกฺขมฺหิ นิพฺพตฺตา วาทเสสกา**
ปฐเม วสฺสสเต นตฺถิ ทุติเย วสฺสสตนฺตเร
ภินฺนา สตฺตรส วาทา อุปฺปนฺนา ชินสาสเนติ ฯ

วาทะทั้งหลายที่เหลือ เป็นประดุจกาฝากซึ่งเกิดที่ต้นไทร ในศตวรรษแรกมิได้มีการแตกแยกกัน ในระหว่างศตวรรษที่ ๒ วาทะที่แตก ๑๗ ได้เกิดขึ้นในศาสนาแห่งพระชินเจ้าแล

ภาพแสดงการแตกนิกาย ในพุทธศตวรรษที่ ๒ รวม ๑๘ นิกาย ตามปกรณ์บาลี

บทที่ ๑๔
ความวิบัติอันเนื่องด้วยทิฏฐิสามัญญตา

○○○

ในคัมภีร์สันสกฤตชื่อเภทธรรมมติจักรศาสตร์ ของพระวสุมิตร และอรรถกถาแห่งคัมภีร์นั้น ซึ่งแต่งโดยคันถรจนาจารย์ "กุยกี" ยุคราชวงศ์ถัง เล่าว่ามูลเหตุแห่งนิกาย ๑๘ เกิดด้วยทิฐิ ๕ ข้อของภิกษุมหาเทวะ ในแผ่นดินพระเจ้าอโศกมหาราช (ความจริงคือพระเจ้ากาฬาโศก) เมื่อพุทธปรินิพพานแล้ว ๑๐๐ ปี ภิกษุมหาเทวะมีเรื่องราวอยู่ข้างพิสดารดังนี้

ประวัติพระมหาเทวะ

พระมหาเทวะเป็นบุตรนายพาณิชแห่งแคว้นมถุรา ปรากฏว่าเป็นผู้มีรูปลักษณะงดงามเป็นที่ติดเนื้อต้องใจของเพศตรงข้าม ต่อมาบิดาเดินทางไปค้าขายต่างแดน อยู่ทางนี้มหาเทวะได้ลอบกระทำชู้กับมารดาของตน ต่อมาบิดาเดินทางกลับ ทำให้มหาเทวะร้อนใจ จึงสมคบร่วมคิดกับมารดาลอบฆ่าบิดาเสีย และเกรงความลับรั่วไหลจึงลอบพามารดาหนีไปอยู่ ณ นครปาฏลีบุตร บังเอิญวันหนึ่งมหาเทวะพบพระอรหันต์ชาวมถุรารูปหนึ่ง ซึ่งตนเคยทำบุญแต่ครั้งอยู่มถุรา ก็เกิดระแวงจึงลอบประหารพระอรหันต์รูปนั้น จำเนียรกาลล่วงมามารดาซึ่งเป็นภริยาเกิดนอกใจลอบคบชู้สู่ชายใหม่ มหาเทวะจับได้ก็ฆ่าเสียอีก เป็นอันว่ามหาเทวะทำอนันตริยกรรมถึง ๓ ครั้ง คือ ปิตุฆาต อรหันตฆาต แล้วก็มาตุฆาต เท่านั้นยังไม่พอ จำเดิมแต่ทำครุกรรมมา มหาเทวะเกิดวิปฏิสารใจยิ่งนัก จึงไปกุกกุฏารามขอบรรพชาอุปสมบทกับสงฆ์ โดย

ปกปิดกรรมของตน ได้ฉายาว่ามหาเทวะตามชื่อ พระมหาเทวะเป็นคนฉลาด เมื่อบวชแล้วก็ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัยจนมีความรู้แตกฉาน เทศนาไพเราะ เป็นที่เลื่องลือทั่วกรุงปาฏลีบุตร จนพระเจ้ากาฬาโศกรับเป็นโยมอุปฐาก แต่พระมหาเทวะก็ยังไม่ทิ้งอุปนิสัยเดิม คิดหวังจะให้คนมายกย่องนับถือยิ่งกว่านั้นขึ้นไปอีก จึงกล่าวอวดอ้างว่าตนบรรลุอรหัตผลแก่เพื่อนสหธรรมมิกและสานุศิษย์ จัดเป็นปราชิกาบัติอวดอุตตริมนุสสธรรม เป็นครุกรรมอีกกระทงหนึ่ง มาคืนหนึ่งพระมหาเทวะเกิดกามวิตก หลับไปฝันว่าได้เสพเมถุนธรรมจนอสุจิเคลื่อนเปื้อนผ้าสบง ตื่นขึ้นใช้ให้ศิษย์นำไปซัก ฝ่ายศิษย์ผู้ซักเมื่อเห็นรอยเปื้อนก็สงสัยถามว่า พระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีอาสวะแล้ว ไฉนอาจารย์จึงยังมีสิ่ง ๆ นี้อีกเล่า มหาเทวะแก้ว่า พระอรหันต์อาจถูกมารรบกวนยั่วยวนในความฝันจนอสุจิเคลื่อน ต่อมาพระมหาเทวะปรารถนาจักเอาอกเอาใจบริวาร จึงแกล้งทำอุบายพยากรณ์มรรค ๔ ผล ๔ ให้ลูกศิษย์ว่า ผู้นั้น ๆ สำเร็จโสดาบัน ผู้นั้นสำเร็จอรหันต์ ศิษย์บางคนที่ถูกพยากรณ์ว่าเป็นอรหันต์เกิดความสงสัยถามขึ้นว่า อาจารย์ ! พระอรหันต์ท่านย่อมมีความรอบรู้ในตนเองว่าเป็นอรหันต์มิใช่ฤๅ ไฉนข้าพเจ้าจึงไม่มีญาณรู้เฉพาะตนเองเล่า พระมหาเทวะแก้ว่า **พระอรหันต์อาจมีอัญญาณได้** พวกศิษย์ก็ถามว่า ธรรมดาพระอรหันต์ท่านย่อมไม่มีความกังขาในธรรมมิใช่ฤๅ ก็เหตุไรข้าพเจ้าทั้งหลายจึงยังรู้สึกไม่แจ่มแจ้งในธรรมมีอริยสัจ ๔ เป็นต้นเล่า พระมหาเทวะแก้ว่า **พระอรหันต์อาจมีกังขาได้** ศิษย์ก็ยังสงสัยตนเองถามว่า ธรรมดาผู้บรรลุอรหันต์ย่อมทราบชัดด้วยใจตนเองว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำเราได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ เป็นต้น ไฉนพวกข้าพเจ้าจึงจำต้องอาศัยอาจารย์พยากรณ์จึงรู้เล่า พระมหาเทวะ

แก้ว่า อย่าว่าแต่พวกเธอไม่รู้เลย แม้พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะก็ยังต้องอาศัยพุทธพยากรณ์จึงรู้ว่าตนบรรลุอรหัตผล ฉะนั้น **ผู้จะรู้ว่าตนบรรลุอรหัตผลก็โดยการแนะนำพยากรณ์ของผู้อื่น** เมื่อพระมหาเทวะสร้างกรรมชั่วมาก ๆ เข้า ก็เกิดกลัวบาปว่าจักชักนำตนไปเกิดในนิรยาบาย จึงราตรีมัชฌิมยามหนึ่ง เธอนอนครุ่นคิดในอกุศลกรรมนั้น เกิดความทุกข์ใจอุทานวาจาออกมาว่า **ทุกข์หนอ ๆ** บังเอิญพวกศิษย์ที่อยู่ใกล้เคียงได้ยินเข้า รุ่งเช้าพากันไปถามว่า อาจารย์เกิดความไม่สบายอันใดฤๅ พระมหาเทวะพูดกลบเกลื่อนว่า เราสุขสบายดี ศิษย์ถามว่า ก็เมื่อคืนอาจารย์ทำไมจึงร้องว่าทุกข์หนอ ๆ เล่า พระมหาเทวะแก้ว่า **มรรคผลจะปรากฏต่อเมื่อบุคคลผู้บำเพ็ญเปล่งคำว่า ทุกข์หนอ** รวมทิฐิ ๕ ประการของพระมหาเทวะซึ่งเธอสั่งสอนในหมู่บริวาร

ผลแห่งทิฏฐิ ๕ ข้อ

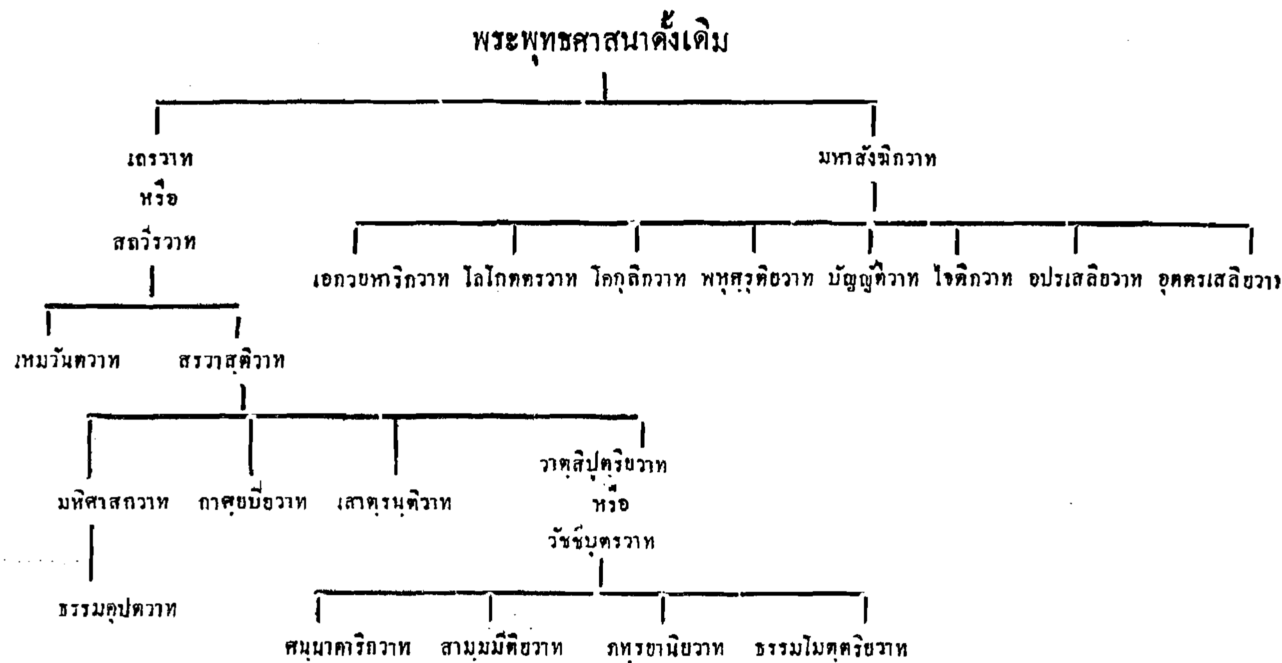
พระมหาเทวะตั้งทิฐิของตนแล้ว ก็ผูกคาถาขึ้นรอคอยโอกาสจะประกาศแก่สงฆ์ในกุกกุฏาราม ครั้นถึงวันอุโบสถคืนหนึ่ง เมื่อสงฆ์ประชุมพร้อมแล้ว วันนั้นเป็นเวรของพระมหาเทวะจะเป็นผู้แสดงปาฏิโมกข์ พระมหาเทวะรีบฉวยโอกาสประกาศในที่ชุมนุมทันที และยังกล่าวแถมท้ายอีกว่า เมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ ภาษิตของพุทธบริษัท ๔ และของเทพยดาพระองค์ยังทรงรับรอง และรับสั่งให้คนทั้งหลายรับปฏิบัติได้ ตลอดจนถือว่าภาษิตเหล่านั้นเป็นสูตรได้ แม้บัดนี้พระศาสดาจักปรินิพพานไป มหาบัณฑิตผู้มีปัญญาจะแต่งพระสูตรก็ได้ตามสมัครใจ ปรากฏชุมนุมสงฆ์เกิดโกลาหลขึ้นทันที ภิกษุฝ่ายธรรมวาทีพากันคัดค้านมติของพระมหาเทวะ ประกาศว่าคำพูดของท่านเป็นมิจฉาทิฐิ มิจฉาวาจา แต่ฝ่ายธรรมวาทีมีจำนวนน้อย ฝ่ายเข้าข้าง

พระมหาเทวะมีจำนวนมาก ต่างโต้แย้งกันจนตลอดคืนยันรุ่ง ข่าวว่าสงฆ์ในกุกกุฏารามแตกสามัคคีกันแพร่หลายทั่วเมืองปาฏลีบุตร จนพระเจ้ากาฬาโศกต้องเสด็จมาห้ามด้วยพระองค์เอง แต่ก็ไม่รู้จะทรงทำอย่างไร ตรัสถามพระมหาเทวะ พระมหาเทวะถวายความเห็นให้ตัดสินด้วยวิธีโหวตเสียง คือ **เยภุยยสิกาอธิกรณสมถะวิธี** ปรากฏว่าชัยชนะตกเป็นของฝ่ายพระมหาเทวะ พระเจ้ากาฬาโศกจึงประกาศให้สงฆ์ปฏิบัติตามคติของพระมหาเทวะ ฝ่ายสงฆ์ธรรมวาทีซึ่งมีจำนวนน้อยและส่วนมากเป็นพระเถระที่เฒ่าชรา คิดว่าจะอยู่ในนครปาฏลีบุตรไม่เป็นสุข ก็เตรียมจาริกไปสู่แว่นแคว้นอื่น พระเจ้ากาฬาโศกทราบก็ทรงกริ้วด้วยสำคัญพระทัยผิด จึงประสงค์จะทดลองพระเถรเจ้าเหล่านั้น รับสั่งให้ปล่อยลงในเรือแตกกลางแม่น้ำคงคา พระเถรเจ้าทั้งหลายก็บันดาลอิทธาภิสังขารเหาะขึ้นไปบนอากาศสู่แคว้นกาศมีระ ทางนี้พระเจ้ากาฬาโศกรู้สึกพระองค์ว่าหลงผิดก็เสียพระทัย ให้ราชบุรุษไปอาราธนาพระเถรเจ้าทั้งหลายกลับคืนนครปาฏลีบุตรก็ไม่สำเร็จ จึงทรงสร้างอารามถวาย ณ แคว้นกาศมีระนั้น จำเดิมแต่นั้น สังฆมณฑลจึงแยกเป็น นิกาย คือ **เถรวาทหรือสถวีรวาท และนิกายมหาสังฆิกวาท** ซึ่งเป็นฝ่ายพระมหาเทวะ และจากสองนิกายนี้ จึงได้แตกแยกแขนงนิกายออกมาอีกรวม ๑๘ นิกายในจำเนียรกาลต่อมา

ปัจฉิมวาระพระมหาเทวะ

ในตำนานพรรณนาต่อไปว่า วันหนึ่งพระมหาเทวะเดินเตร็ดเตร่ในนครปาฏลีบุตร มีหมอดูคนหนึ่งเข้ามาทักทายและพยากรณ์ว่าอีก ๗ วันท่านจักมรณะ พวกลูกศิษย์บริวารพากันร้อนใจ แต่พระมหาเทวะพูดว่าเรื่องนี้ตนรู้มาก่อน แล้วให้ศิษย์ไปทูลพระราชาพร้อมกับประกาศให้

ประชาชนในกรุงฟังว่า อีก ๗ วัน พระมหาเทวะอรหันตเจ้าจักดับขันธ-ปรินิพพาน พอถึงวันกำหนดพระมหาเทวะก็ตายจริง ๆ เมื่อเวลาจะฌาปนกิจศพ ประชาชนพากันแห่มาบูชาด้วยเครื่องหอมน้ำมันหอม แต่เมื่อถึงวาระประชุมเพลิง ปรากฏว่าไฟจุดศพมิติด โหรหลวงทูลพระราชาว่า ต้องนำเอามูตรคูถอาจมของสุนัขมาราดศพไฟจึงจุดติด เมื่อเผาเหลือแต่เถ้าถ่านกระดูกบางชิ้น ก็ยังบังเกิดมีพายุพัดหอบกระจัดกระจายไปสิ้น ไม่เหลือเศษเลย

ภาพแสดงการแตกนิกาย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒ เป็นต้นไป รวม ๒๐ นิกาย ถ้านับเถรวาทอันเป็นของดั้งเดิมเป็น ๒๐ ตามปกรณ์สันสกฤต

ทัศนะวิจารณ์ของผู้เขียน

ตามปกรณ์บาลีและสันสกฤตทั้ง ๒ ย่อมเป็นข้อยืนยันแน่นอนว่า สังฆมณฑลมีการแตกแยกทิฐิและปฏิปทากัน ปรากฏโดยเปิดเผยในพุทธศตวรรษที่ ๒ แม้ฝ่ายสันสกฤตจะอ้างว่าเกิดขึ้นในแผ่นดินพระเจ้าอโศกมหาราชก็ดี ข้อเท็จจริงในปัญหานี้ข้าพเจ้าก็ได้วินิจฉัยแล้วในตอนต้นเรื่องอโศก-กาฬาโศก อย่างไรก็ตามเป็นอันแน่ใจว่าในพุทธศตวรรษที่ ๒ ได้มีเหตุการณ์ ๒ อย่างอุบัติขึ้น คือเรื่องทุติยสังคายนาอันสืบเนื่องมาแต่วัตถุ ๑๐ ประการของเหล่าสงฆ์ภาคตะวันออก ซึ่งสงฆ์ภาคตะวันตกไม่ยอมเห็นพ้องด้วย สำหรับวัตถุ ๑๐ ประการนั้น ถ้าพิจารณาดูโดยเที่ยงธรรมก็จักเห็นได้ว่ามิใช่เป็นข้อครุกาบัติ เป็นด้วยภิกษุชาววัชชีปรารถนาจักเลิกสิกขาบทเล็กน้อยบางข้อ ตามพระบรมพุทธานุญาตที่ทรงมีไว้สมัยจวนใกล้ปรินิพพานนั่นเอง และท่านเหล่านี้ที่จะเป็นพวกสืบเชื้อสายจากคณะสงฆ์ฝ่ายพระปุราณะ ซึ่งมิได้รับรองมติของพระเถระครั้งปฐมสังคายนา ในคัมภีร์มหาวังสะประณามว่าเป็นพวกอลัชชี ก็ดูเกินสมควรไป พวกภิกษุวัชชีบุตรคงจะได้ประชุมกันปรึกษา อ้างพระพุทธานุญาตแล้วเลยลงมติเห็นว่าสิกขาบท ๑๐ ประการนั้น ควรจัดเป็นสิกขาบทเล็กน้อยเพิกถอนได้ ฝ่ายสงฆ์ภาคตะวันตกก็ปรากฏว่า เป็นสัทธิวิหาริกอันเตวาสิกของพระมหาเถระครั้งปฐมสังคายนา ย่อมต้องเคารพมติของพระอรหันตเจ้าผู้เป็นครูบาอาจารย์ ไม่ยอมให้เพิกถอนได้ จึงได้เกิดแตกแยกกันขึ้น และปรากฏว่าภิกษุที่เข้าด้วยกับฝ่ายภาคตะวันออกมีมากกว่า ข้าพเจ้าเลื่อมใสในเถรพจน์ของท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท) อดีตเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส ซึ่งท่านแสดงไว้ในสังฆคุณเทศนา ณ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ มีข้อความตอนหนึ่งวิจารณ์ถึงพฤติกรรมของภิกษุเหล่าวัชชีบุตรว่า **"...เช่นบัญญัติ**

วัตถุ ๑๐ ประการเป็นตัวอย่าง จะลงโทษว่าเจ้ากูประพฤติเสียหายหมายจะย่ำยีพระพุทธศาสนาทีเดียวก็ไม่ชอบ เจ้ากูคงอ้างว่าอนุมัติตามบรมพุทธานุญาต เพราะใกล้จะเสด็จเข้าสู่พระนิพพาน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่พระอานนท์ว่า เมื่อพระสงฆ์ประชุมทำสังคายนาสิกขาบทอันใดที่เราตถาคตแต่งตั้งไว้แล้ว เป็นสิกขาบทเล็กน้อยและน้อยโดยลำดับ เมื่อพระสงฆ์เห็นสมควรจะยกเลิกสิกขาบทนั้น จงยกเลิกเถิดดังนี้ ข้อนี้พระอานนท์ได้ยกขึ้นเสนอต่อที่ประชุม พระมหากัสสปเถรเจ้าเป็นสังฆปริณายก ท่านจะยอมยกเลิกให้ความเสียหายมาตกอยู่แก่ท่านด้วยเหตุไร ก็ต้องคงไว้ตามเดิมทุกประการ ข้อนี้เป็นเหตุให้ภิกษุวัชชีบุตรอ้างถึงพุทธประสงค์ได้ เพราะส่วนครุกาบัติเธอก็ยังคงรักษาแน่นหนามาตราบเท่าทุกวันนี้ การเสื่อมพุทธบัญญัติเล็กน้อยก็คงไม่เสื่อมถึงทางมรรคทางผล เพราะพระอัฏฐังคิกมรรคเป็นหลัก ฝ่ายพระเถรเจ้าทั้งหลายผู้เป็นธรรมวาทีที่ท่านคิดปราบปรามนั้นก็เป็นการควรเพราะสมัยของท่านยังมีเดชานุภาพพอจะแก้ไขให้ดีได้ แต่จะให้เจ้ากูกลับทิฐิด้วยกันทั้งสิ้นนั้นคงจะไม่ได้...”